

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ได้ระบุไว้ในมาตรา 7 ว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง “จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 43)

สภาพปัญหาเรื่องพัลลภกรรมในสังคมไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไทยในยุคของข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) การคิดค้นสื่อสารที่ในไปอย่างรวดเร็วทั่วถึง คนทั้งโลก สามารถรับรู้เรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกันอย่างฉับไว จนนำไปสู่วิกฤตการณ์ของมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นวิกฤตการณ์ทางปัญญา สื่อเครื่องมือสื่อสารเป็นคาบสองคม ถ้าสังคมขาดปัญญาที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ ก็เป็นคาบที่เชือดสังคมให้เกิดภูผาถล่มและตกต่ำ (ศาสตราจารย์ นานนเพทย์ประเวศ วะสี. 2546 : 5) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของพระธรรมโกศาจารย์คือท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวที่ลครวมไม่กล้ามาโลกาวินาศ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต. 2537 : 7) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาแบบ ข ว ร คือ บ้าน วัด โรงเรียนซึ่งในอดีตที่ผ่านมา หลักการจัดการศึกษาของประเทศไทย ได้เริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวคือ ท่านให้การเลี้ยงดูทางร่างกาย เมื่อเติบโตขึ้นในวัยการศึกษา ก็จะส่งเข้าไปเรียนที่โรงเรียนเพื่อศึกษาหาความรู้ เมื่ถึงวัยผู้ใหญ่ที่สมควรมีครอบครัว ก็จะเข้าวัดเพื่อบวชเฝ้าในการอบรมบ่มนิสัยในที่สุดผลผลิตออกมา จึงเป็นผู้ที่มีความรู้ดีและมีคุณภาพประเสริฐดีงาม แต่ในปัจจุบันสาเหตุของปัญหาการอบรมศีลธรรมให้เด็กและเยาวชนคือ 1) บ้าน วัด และ โรงเรียนแยกกันทำหน้าที่ พ่อแม่ที่บ้าน

ให้เงินแก่เด็กเพื่อเลี้ยงดูทางร่างกาย ไม่มีหน้าที่สอนหนังสือหรืออบรมทางจิตใจ โรงเรียนก็ทำหน้าที่เดียวคือสอนวิชาการ ไม่มีหน้าที่อบรมศีลธรรม วัดก็อบรมศีลธรรมอย่างเดียวไม่รับภาระอื่นๆ 2) ไม่มีการประสานกันระหว่างบ้าน วัด และ โรงเรียน นั่นคือเมื่อพ่อแม่ ผู้ปกครองไม่อบรมศีลธรรมแก่เด็ก และไม่มีการพาเด็กไปวัด เมื่อโรงเรียนไม่อบรมศีลธรรมแก่เด็ก และไม่มีการพาเด็กไปวัด หรือไม่นิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน 3) เมื่อทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองพาเด็กไปวัด พระสงฆ์ไม่ทำหน้าที่อบรมศีลธรรมแก่เด็ก หรือพระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวในโรงเรียนมีไม่เพียงพอ การดำเนินการ โรงเรียนวิถียุทธมุ่งแก้ปัญหาทั้ง 3 ประการ คือ 1) เด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเราต้องไม่พัฒนาเด็กแบบแยกส่วน โรงเรียนต้องพัฒนาเด็กให้รอบด้าน ทั้งทางกาย ทางสังคม ทางจิตใจและทางปัญญา นั่นคือ โรงเรียน ไม่เพียงแต่สอนหนังสือแต่อบรมศีลธรรมที่นั่น แท้ที่จริง โรงเรียนวิถียุทธต้องพยายามยกวัดมาไว้ที่โรงเรียน คือโรงเรียนเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการ และแก้หาลอมทางศีลธรรมไปพร้อมๆ กัน ภาษาสมัยใหม่เรียกว่า บริการ ณ จุดเดียว (One-stop service) ซึ่งหมายความว่า เมื่อลูกค้าเข้าร้านมาซื้อสินค้า บางร้านมีสินค้าทุกอย่างไว้บริการแถมยังจะจ่ายค่าให้ฟรี ค่าเช่า และค่าโทรศัพท์ได้ด้วย ติดต่อพนักงานคนเดียวได้รับบริการครบทุกอย่าง โรงเรียนวิถียุทธก็เหมือนร้านค้าประเภทนั้น คือนอกจากจะสอนวิชาการทั่วไปแล้ว ยังรับภาระในการจัดอบรมศีลธรรมให้เด็กเป็นคนดีอีกด้วย คือสอนให้เด็กเป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข นี้เรียกว่าบริการ ณ จุดเดียว 2) เพื่อจะทำหน้าที่บริการ ณ จุดเดียวได้ โรงเรียนต้องได้รับความร่วมมือจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และจากพระสงฆ์ในวัด โรงเรียนทำข้อตกลงกับวัดว่าจะพาเด็กไปเรียนกับพระสงฆ์ที่วัด หรือนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน 3) องค์ประกอบสำคัญของ โรงเรียนวิถียุทธก็คือ วัด คณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมทั้งในเรื่องนี้ ทั้งด้านนโยบายที่ชัดเจนและการพัฒนาความรู้ความสามารถของพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

โรงเรียนวิถียุทธเห็นหนึ่งในห้าของโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดและนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 เป็นต้นมา

โรงเรียนวิถียุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนา มาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ อยู่ พึ่ง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนิน

ชีวิต แนวทางหรือการดำเนินงานชีวิต อย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยมีองค์ประกอบ 5 คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ด้านการเวียนการสอน ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 16) จากการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 นั้นเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างดำเนินการ โดยที่โรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการต้องดำเนินงานให้บรรลุตามจุดหมายของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งบางโรงเรียนก็ประสบผลสำเร็จบรรลุตามจุดประสงค์ เป็นไปตามแนวทางการดำเนินงานวิถีพุทธ และยังมีอีกหลายโรงเรียนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จบรรลุตามจุดประสงค์ และไม่เข้าใจในแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่แท้จริง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ต้องรีบดำเนินการสำรวจผลการดำเนินงานเพื่อติดตามนิเทศาไ้ปรับปรุงช่วยเหลือการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ และพัฒนาให้เห็นโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำขยายผล ไปยัง โรงเรียนอื่นๆ (คู่มือการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 . 2549 : 4)

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นควรที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่ได้ดำเนินการบริหารจัดการผ่านมาแล้ว เพื่อที่จะสรุปสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ อันจะเป็นแนวทางให้โรงเรียนต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ และวางกรอบในการดำเนินงาน และบริหาร โรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธให้บรรลุตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน
2. เพื่อหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดโรงเรียนและตำแหน่งที่มีต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2

ตามมติฐานการวิจัย

มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดโรงเรียนกับตำแหน่งของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ที่มีต่อสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธรายด้านและรวมทุกด้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ยึดกรอบและแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 โดยมีองค์ประกอบด้วยกัน 5 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 28) คือ

แผนภูมิที่ 1 กรอบและแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน ใน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 64 โรงเรียน รวม 871 คน

2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ สุ่มจากประชากรแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling) โดยแบ่งชั้นตามขนาด โรงเรียนและตำแหน่ง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์ตารางของเครทซ์และมอร์แกน Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 43) ได้จำนวน 265 คน แล้วสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับสลากตามสัดส่วน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น คือ

3.1.1 ตำแหน่งจำแนกเป็น

- 1) ผู้บริหาร โรงเรียน
- 2) ครูผู้สอน

3.1.2 ขนาดของโรงเรียนจำแนกเป็น

- 1) ขนาดเล็ก
- 2) ขนาดใหญ่

3.2 ตัวแปรตาม คือ สภาพดำเนินงาน โรงเรียนวิถียุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 2 โดยมีองค์ประกอบด้วยกัน 5 ด้าน คือ

3.2.1 ด้านการบริหารจัดการ

3.2.2 ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

3.2.3 ด้านการเรียนการสอน

3.2.4 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

3.2.5 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

โรงเรียนวิถียุทธ หมายถึง โรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถียุทธ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2

ด้านการบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการ โดยมีวิสัยทัศน์ หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถียุทธ โดย ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายคือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มีส่วนร่วมปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาใน พระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และผู้เกี่ยวข้องร่วมมือกับ ผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อ พัฒนาผู้เรียนและชุมชนมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงาน โรงเรียนวิถียุทธอย่างต่อเนื่อง

ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สถานศึกษาจัดอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม พัฒนา คีต สมာธิ และปัญญา

ด้านการเรียนการสอน หมายถึง มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการ พุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุม ความหนักหนา 4 (กาย คีต จิต ปัญญา) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญา รู้ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแห่งสรรพสิ่ง

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต หมายถึง การจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันที่ประจำ ตัวคาถ์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งโรงเรียน ทั้งเป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง คีต สมာธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นด้วยสติสัมปชัญญะเพื่อ เป็นไปตามของการดำเนินชีวิต

ด้านบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ถ่อมถ่อมอ่อนน้อม เคารพ ให้เกียรติซึ่งกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้ บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง ผู้บริหาร โรงเรียนครูและบุคลากรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีศีล ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ละเลิกจาก อบายมุข มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ถึงาม มีความตั้งใจถ้อยคำต่อศิษย์ ขนาดโรงเรียน หมายถึง การแบ่งขนาด โรงเรียนตามกฎกระทรวงศึกษาธิการที่จำแนก เป็น 2 ขนาด ตามจำนวนนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 ก. : 6) ได้แก่

1. โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีจำนวน นักเรียนไม่เกิน 300 คน
2. โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีจำนวน นักเรียนเกินกว่า 300 คนขึ้นไป

ตำแหน่ง หมายถึง สถานภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร ได้แก่

3. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียน รองผู้อำนวยการ โรงเรียน และผู้ได้รับมอบหมายให้รักษาการแทนผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 2 ที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

4. ครูผู้สอน หมายถึง ครูผู้ดำรงตำแหน่งสายงานการสอน ในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2

ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การมีอิทธิพลร่วมกันหรือมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันหรือ
การมีผลร่วมกันระหว่างตำแหน่งของบุคลากรใน โรงเรียนและขนาดโรงเรียน ต่อสภาพ
การดำเนินงาน โรงเรียนวิถียุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้ได้ข้อสมมติที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารและ
ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาใน โรงเรียนวิถียุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
หนองคาย เขต 2 เพื่อนำไปกำหนดแผนและนโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน โรงเรียน
วิถียุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY